

JOHN RYLANDS KÜTÜPHANESİ'NDE BULUNAN
TÜRKÇE YAZMA ŞİİR MECMUALARI

Murat A. KARAVELİOĞLU*

ÖZET

Türkçe yazma ve matbu eserler bakımından son derece zengin olan John Rylands Kütüphanesi, Türk dili ve edebiyatı konularında çalışan araştırmacılar için önemli bir kütüphanedir. Burada kayıtlı şiir mecmuaları ise başka mecmualarda bulunmayan bazı şiirleri içeriyor olmaları bakımından incelenmeye değerdir. Bu bakımdan kütüphanedeki yazma şiir mecmualarının tanıtılması ve içerikleri hakkında bilgi sunulması gerekli görülmüştür. Yapılacak yeni metin neşri çalışmalarında uzaktaki bu eserlerimizin de katkıda bulunacakları düşünülmüş ve böylece şiir mecmualarının edebiyat tarihi ve metin neşri konularındaki önemine işaret etme amacı güdülmüştür.

Anahtar Kelimeler

John Rylands Kütüphanesi, şiir mecmuası, Türkçe yazma eser, gazel, kaside.

İngiltere'nin Manchester şehrindeki John Rylands Kütüphanesi, şehrin en işlek caddelerinden biri olan Deansgate Caddesi'nde bulunmaktadır. Gotik tarzda yapılmış tarihi bir binası vardır. Binanın yapımı on yıl sürmüş ve 1 Ocak 1900 tarihinde hizmete açılmıştır. Sonradan yan tarafına modern mimari tarzında yeni kısımlar eklenmiştir. Kütüphane, 19. yüzyılda yaşamış zengin bir İngiliz olan John Rylands'ın eşi Enriqueta Rylands tarafından eşinin hatırasını yaşatmak için kurulmuş, 1972 yılında Manchester Üniversitesi'nin bir parçası haline getirilmiştir. Çince'den Arapçaya, İngilizce'den Farsçaya, Türkçeden Japoncaya kadar pek çok yazma eseri barındırmaktadır. Yazma eserlerin sayısı bir milyonun üzerindedir. Kütüphanede 250 bin civarında da matbu eser bulunmaktadır. Çeşitli yollarla buraya taşınan bu eserler, itiraf edelim ki büyük bir özenle

---

* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / mkveli@istanbul.edu.tr

korunmaktadır. Her ne kadar vaktiyle kapak ve sayfaların sağdan sola doğru açıldıkları sanılarak numaraları yanlış tarafa yapıştırılmış olsa da bugün okuyucuya sunulduklarındaki dikkatten ve kitapların durumundan, gösterilen özen fark edilmektedir.

Kütüphanede kayıtlı Türkçe eserlerden bazıları şunlardır: *Sultan Osman'ın kütüphanesinin defteri*, *Sultan Abdülhamit'in kütüphanesinin defteri*, *Sultan Mehmet'in kütüphanesinin defteri*, *Ragıp Paşa Kütüphanesi'nin defteri*, *Ayasofya Kütüphanesi'nin defteri*, *Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanan bir ticaret anlaşması metni*, *Şeyhi Divanı*, *Mezâkî Divanı*, *Ahmedî Divanı*, *Bâkî Divanı*, *Fâyizî Divanı*, *Atâ Divanı*, *Nazîm Divanı*, *Rızâ Divanı*, *Fıtnat Divanı*, *Yahya Divanı*, *Nakş-ı Hayâl (Âzerî)*, *Kütâb-ı Ebû Ali Sînâ*, *Yûsuf u Zelihâ (Hamdî)*, *Leylâ vü Mecnûn (Fuzûlî)*, *Tevârih-i İran*, *Münşeât-ı Nâbî*, *Hayriyye*, *Hayrâbâd*, *Zeyl-i Siyer-i Veysî*, *Tuhfe-i Harameyn*, *Tuhfe-i Şâhidî*, *Münşeât-ı Kânî*, *Hümâyûnname*, *Nazmü'l-cevâhir*, *Mecâlisü'n-nefâis*, *Leylâ ile Mecnûn (Nevâî)*, *Lâtîfî Tezkiresi*, *Âşık Çelebi Tezkiresi*, *Hasan Çelebi Tezkiresi*, *Şeceret-i Türk*, *Salamân u Absâl*, *İskendername (Ahmedî)*, *Netâyicü'l-fünûn*, *Şâh u Gedâ*, *Kıyâfetnâme*, *Makâlât-ı Hacı Bektâs-ı Velî*, *Selimname (Celâlzade)*, *Subhatü'l-ahbâr (Yusuf Abdüllâtîf)*, *Seyahatname (Evlîya Çelebi)*, *Takvîmü't-tevârih*, *İbn Haldun Tarihi Tercümesi (Pirizade Mehmet Salih)*, *Bâbürrname*, *Sefâretname-i Fransa*, *Peçevî Tarihi*, *Nişancı Tarihi*, *Şerh-i Pend-i Attâr (Bursevî)*, *Şerh-i Divan-ı Hâfız (Muslihiddin Mustafa)*, *Zafername (Karaçelebizade)*, *Ataî'nin hamsesi*, *Veysî'nin nesirleri*, *Lugat-ı Ni'metullah*, *Hz. Mevlana menakıbı*, *dua kitapları*, *mektuplar*, *kırk vezir hikâyeleri*, *Nasreddin Hoca hikâyeleri*, *vefâyâtlar*, *vakfiyeler*, *şîir mecmuaları*, *ferva mecmuaları...*

Yukarıda isimlerini sıraladığımız eserler içinde şîir mecmualarının ayrı bir yeri vardır. Çünkü buradaki mecmualarda yer alan şîirlerin bir kısmı Türkiye veya Avrupa'nın başka kütüphanelerinde bulunmamaktadır. Mesela Zâtî'nin bazı kasideleri, *Atâ Divanı* gibi eserlerin yalnızca buradaki mecmualarda kayıtlı oldukları düşünüldüğünde kütüphanenin Türkçe yazmalar bakımından önemi belirlemektedir.

Mecmualar, edebiyat tarihinin yazılmasında ve metin neşrinde büyük öneme sahiptirler. Özellikle, çoğu zaman edebi bilgisi olan ve zevk sahibi kimseler tarafından derlenmiş olduklarından sağlıklı metin neşri için vazgeçilmez kaynaklardır. İsimleri tezkirelere dahi girmemiş olan şairleri ve şîirlerini mecmualarda bulmak mümkündür. Divanı olmayan

veya divanı günümüze ulaşmamış şairlerin şiirlerini de yine bu eserlerde bulabiliriz. Divanını tanzim ettikten sonra şiir yazmaya devam eden kimi şairlerin dışarıda kalan bu şiirleri de mecmualarda karşımıza çıkabilmektedir. Nazire mecmualarında ise devirlerin edebiyat modasını, etkileşimleri ve yönelişleri takip etmek mümkün olmaktadır. Bu bakımdan şiir ve nazire mecmuaları, edebiyat tarihinin kaynak eserlerinden sayılırlar. Klasik Türk edebiyatında mecmualar üzerine son yıllarda çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu yüzden mecmua hakkında bilinenleri tekrar etmekten kaçınıyor, bu çalışmalardan bazılarını zikretmekle yetiniyoruz¹.

¹ İsmail Hakkı Aksoyak, “Müşterek Şiir Söyleme Geleneği”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 8, Sivas 1999, s. 239-254; Hasan Aktaş, “Nazirecilik Geleneği ve Çağdaş Şiirimizin Ufukları”, *Hece*, 53-54-55, Mayıs-Haziran-Temmuz 2001, s.282-294; Yaşar Aydemir, “Şairlerin Edebî Kişiliğinin Tespitinde Mecmuaların Rolü”, *TKAED*, yıl: XXXIX, sy. 464, 2001, s. 731-744; Yaşar Aydemir, “Şiir Mecmuaları ve Metin Teşkilinde Mecmuaların Rolü”, *Bilig: Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi [Bilig: Bilim ve Kültür Dergisi]*, sy. 19, Ankara 2001, s. 147-155; Samet Azap, *Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi’ndeki 11452 Numaralı Şiir Mecmuası (inceleme-metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi 2010; Savaşkan Cem Bahadır, *Pervâne Beg Mecmû’atü’n-Nezâir 261^a-291^a, Transkripsiyonlu Edisyon Kritikli Metin*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 2006; Ramazan Bardakçı, *Bir Şiir Mecmuası ve Divan Şiirinde Mazmun Kavramı*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi 2002; Fatma Baş Çetinkol, *Pervane Beg Nazire Mecmuası Mecmû’atü’n-neza’ir 416^b-440^b Transkripsiyonlu Metin*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 2004; Tuğba Başer, *Pervane Beg Nazire Mecmuası 557^a-580^b Transkriptli, Edisyon Kritikli Metin*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 2004; Fatih Başpınar, *Pervane Beg Mecmû’atü’n-Nezâir 315^a-340^a Transkripsiyonlu, Edisyon Kritikli Metin*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 2003; Üzeyir Bilgin, *Pervane Beg Nazire Mecmuası 131^a-164^b Transkripsiyonlu ve Edisyon Kritikli Metin*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 2002; Nail Boysak, *Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi’ndeki 1479, 1591, 2752, 3005 Numaralı Şiir Mecmualarının Tanıtımı ve 2752, 3005 Numaralı Mecmuaların Metni*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi 2007; Mustafa Canpolat, *Ömer Bin Mezîd Mecmû’atü’n-Nezâ’ir*, TDK Yayınları, Ankara 1982; Ülkü Çetinkaya, *Bir Şiir Mecmuası Üzerine İnceleme ve Değerlendirmeler*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi 2001; İbrahim Demirkazık, *Pervane Beg Nazire Mecmuası 64^b-100^b Transkripsiyonlu ve Edisyon Kritikli Metin*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 2006; Hidayet Duyar, *Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi’ndeki 11452, 12548, 13596 Numaralı Şiir Mecmualarının Tanıtımı ve 13596 Numaralı Mecmuanın Metni*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi 2007; İdris Eren, *Pervane Beg Nazire Mecmuası 291^a-316^a Transkripsiyonlu Edisyon Kritikli Metin*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 2002; Arzu Erpik, *Süleymaniye Kütüphanesi Fatih 3849 Numarada Kayıtlı Mecmû’a-i Eş’âr’ın 40b-80a Yapraklarının Tenkitli Metni*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 2009; Yasemin Ertek Morkoç, *Egridirli Hacı Kemal’in Câmîü’n-nezâir’i (metin ve mecmua geleneği üzerine bir*

inceleme), Doktora Tezi, Ege Üniversitesi 2003; Kâmil Ali Gıynaş, *Milli Kütüphane'deki Yz A 803 Numaralı Mecmuanın Transkripsiyonlu Metni*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi 2009; Aygül Gökyurt, *Pervane Beg Nazire Mecmuası 603^b-624^b Transkriptli Edisyon Kritikli Metin*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 2004; Ahmet Gözükar, *Pervane Beg Mecmû'atü'n-nezâ'ir 464^b-488^a*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 2004; Saim Güler, *Pervane Beg Nazire Mecmuası 230^b-261^a, Transkriptli Metin*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 2006; Özlem Seçkin Güleriyüz, *Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Bölümü 4078 Numarada Kayıtlı 16. Yüzyıla Ait Bir Şiir Mecmuası (51a-100b) (çeviriyazılı metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 2008; Betül Gündoğdu, *Pervane Beg Nazire Mecmuası 30^a-67^b Transkripsiyonlu ve Edisyon Kritikli Metin*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 2002; Emrah Gündüz, *Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi'ndeki 13461 Numaralı Mecmuanın Transkripsiyonlu Metni*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi 2010; H. İbrahim Haksever, "Münşeât Mecmualarında Sebeb-i Telif", *Afyon Kocatepe Üniversitesi SBE Dergisi*, 3-1999, Afyon 1999, 3; H. İbrahim Haksever, "Münşeât Mecmuaları ve Edebiyat Tarihimiz İçin Önemi", *Afyon Kocatepe Üniversitesi SBE Dergisi*, 1-1998, Afyon 1999, 3; Bahattin Kahraman, "Bir Şiir Mecmuası", *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, sy. 7-8, Konya 1992-1993, s. 81-116; Turgut Karabey, "Mecmuatü'n-Nezair'in Yeni Bir Nüshasına Dair", *AÜTAED*, sy. 6, Erzurum 1996, s. 67-73; Özgür Karagöz, *Pervane Beg Mecmû'atü'n-nezâ'ir 489^a-512^a Transkripsiyonlu Metin*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 2004; Murat A. Karavelioğlu, *Mecmûa-i Kasâid-i Türkiyye*, Titiz Yayınları, İstanbul 2011; Ahmet Kavaklıyazı, *Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi'ndeki 13450 Numaralı Mecmuanın Transkripsiyonlu Metni*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi 2010; Bilge Kaya, "Nazire Mecmuaları ve Hisalî'nin Metaliü'n-nezairi", *Uludağ Üniversitesi Fen-Ed. Fak. Sosyal Bilimler Dergisi*, 8/8-2005, 2002, 53; Hasan Kaya, *Pervane Beg Nazire Mecmuası 165^a-199^b Transkripsiyonlu ve Edisyon Kritikli Metin*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 2002; Tufan Kaya, *Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi'ndeki 13467 Numaralı Şiir Mecmuasının Metni*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi 2007; Sadettin Keklik, *Pervane Beg Nazire Mecmuası, 340^b-368^a Transkripsiyonlu, Edisyon Kritikli Metin*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi; M. Fatih Köksal; *Edirneli Nazmî Mecmû'ü'n-Nezâ'ir (İnceleme-Tenkiül Metin)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2001; M. Fatih Köksal, "Nazire Kavramı ve Klâsik Türk Şiirinde Nazire Yazıcılığı", *Diriözler Aramağam Prof. Dr. Meserret Diriöz ve Haydar Ali Diriöz Hatıra Kitabı*, 215-290, Ankara 2003, s. 215-290; M. Fatih Köksal, *Sana Benzer Güzel Olmaz Divan Şiirinde Nazire*, Akçağ Yayınları, Ankara 2006; Ayşe Kula, *Pervane Beg Nazire Mecmuası 534a-557a Transkriptli, Edisyon Kritikli Metin*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 2004; Cemal Kurnaz, "Osmanlı Şair Okulu", *Journal Of Turkish Studies*, 27/II, Harvard 2003, s. 403-420; Günay Kut, "Mecmua", *TDEA*, Dergâh Yayınları, c. 6, İstanbul 1986, s. 170-173; Ahmet Mermer, "XV. Yüzyılda Yazılmış Bilinmeyen Bir Nazire Mecmuası ve Aydınlı Visâlî'nin Bilinmeyen Şiirleri", *Milli Folklor*, 56, Kış 2002, s. 75-94; İbrahim Öztürkçü, *Pervane Beg Mecmû'atü'n-Nezâir 580^b-603^a*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 2004; Esra Güzide Parmaksız, *Pervane Beg Nazire Mecmuası 511^b-534^a Transkriptli, Edisyon Kritikli Metin*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi

Jan Schmidt tarafından hazırlanan Türkçe yazmalar kataloğu² başta olmak üzere Michael Kerney tarafından hazırlanan katalog³ ile bazı Türkçe eser kaydı müsveddelerinden hareketle John Rylands Kütüphanesi'nde kayıtlı on bir adet Türkçe yazma şiir mecmuasının varlığı tespit edilmektedir. Bunlardan bir tanesi divanlar mecmuası, beş tanesi çeşitli nazım şekillerini içeren şiir mecmuası, beş tanesi de halk edebiyatı ve rimlerinin bir araya getirildiği cönk tarzında mecmuadır.

1. An Anthology of Poetry, 17

John Rylands Kütüphanesi'ndeki en önemli Türkçe yazma şiir mecmualarından biri olan bu eser 103 varaktır. Az sayıdaki bazı yaprakların zaman içerisinde kopmasından dolayı mecmua birkaç yaprak eksiktir.

---

tesisi 2004; Mahmut Pehlivan, *Pervane Beg Mecmû'a-i Nezâ'ir 439^b-464^a*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 2004; İbrahim Sevinç, *Pervane Beg Nazire Mecmuası 1^a-29^b Transkripsiyonlu Edisyon Kritikli Metin*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 2001; İ. Murat Soyer, *Pervane Beg Nazire Mecmuası 368^b-391^a Transkriptli, Edisyon Kritikli Metin*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi; Kısmet Gül Şener, *Pervane Beg Nazire Mecmuası 392^a-415^b Transkripsiyonlu Edisyon Kritikli Metin*, İstanbul 2002; Sahibe Şıra, *Bosnalı Teberdâr Mustafa Efendi ve Ona İzâfe Olunan Mecmuadaki Eserler*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 2008; Ali Nihat Tarlan, "Eski Mecmualar Arasında", *TDED*, c. 1, sy. 2, İstanbul 1946, s. 122-137; Ali Nihat Tarlan, *Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. Asır Divan Şairleri Revânî-Hayretî-Hâverî-Âhî-Peyâmî-Sânî*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1949; Erdoğan Taştan, *Pervane Beg Nazire Mecmuası 199^b-230^b Transkriptli, Edisyon Kritikli Metin*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 2001; Semra Tunç, "Konya Mevlana Müzesi Kütüphanesi 2455 Numarada Kayıtlı Bir Şiir Mecmuası", *Selçuk Üniversitesi SBE Dergisi*, 6-2000, Konya 1992, 42; Mustafa Uzun, "Mecmua", *DİA*, c. 28, Ankara 2003, s. 265-268; Ozan Yılmaz, "Metin Te'sisinde Şiir Mecmualarının Katkısına Bir Örnek: Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu 5214 Numaralı Mecmua ve Muhtevası", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, sy. 1, İstanbul 2008, s. 255-280; Yakup Yılmaz, *Pervane Beg Nazire Mecmuası 99^b-129^a Transkripsiyonlu, Edisyon Kritikli Metin*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 2001; Ali Cânîp Yöntem, "Edebî ve Târihî Tedkiklere Yarayacak Eserlerden: Bazı Mecmualara Dâir", *Hayat*, nr. 32, 7 Temmuz 1927, s. 103-104.

² Jan Schmidt, *A Catalogue of The Turkish Manuscripts In The John Rylands University Library of Manchester*, tarihsiz. Kataloğun yeni baskısı için bkz. Jan Schmidt, *Catalogue of The Turkish Manuscripts In The John Rylands University Library at Manchester*, Brill Press, Leiden-Boston 2011.

³ Michael Kerney, *Catalogue of Turkish Manuscripts Belonging to The Earl of Crawford*, 1892.

Sayfa numaraları sonradan verildiğinden kopan yapraklar ancak müşir veya şiirlerin eksikliği ile fark edilebilmektedir. Herhangi bir başlık bulunmadığı gibi derleyeni de belli değildir. 2a sayfasının baş tarafında bulunan mühür okunamaz haldedir. Bundan başka değişik sayfalarda çok sayıda mühür olmakla birlikte sadece “Muhammed Nâbî Şıddîkî” ismi okunabilmektedir. Maalesef eserin sonunda da bir vakıf veya temellük mührüne rastlanmamakta ve bir tarih belirtilmemektedir. Eser, etrafı cetvelli meşin bir cilde sahiptir. Cildin ön ve arka yüzleri siyah, sırtı ise bordo renklidir. Şemse ve miklep bulunmaz. Sayfalara gelince, ilk 9 varak cetvelli olup sonrakilerde cetvel yoktur. Her sayfada düzenli olarak müşir konulduğu görülmektedir. Hiç kurt yeniği ya da rutubet etkisiyle oksitlenmeye rastlanmayan eserin sonradan tamir gördüğü anlaşılmaktadır. Kimi sayfalarda karalama ve düzeltmeler bulunur.

Nestalik hat ile kaleme alınmış olan mecmuada gazel ve kaside nazım şekilleriyle yazılmış çok sayıda şiir yer almaktadır. Baş tarafta Zâtî'nin 33 kasidesi bulunur (vr. 1b-37b), ardından gazellere geçilir. Gazellerin bulunduğu sayfalarda Âhî, Figânî gibi şairlere ait kasidelerin der-kenar olarak kaydedildiği göze çarpar. Mecmuada şiirleri yer alan şairler şunlardır: Âhî: [39 gazel; 38a-b, 39a-44b], Âlî: [1 gazel; 23a], Askerî: [1 terci'-bend; 82a-86b], Bâkî: [118 gazel; 45a-47b, 50a-52b, 96a-103b], Cafer: [7 kaside; 1b, 48a-b, 30a-33b, 34b-37a, 43b-44b, 91a-92b ve 6 gazel; 49a-b], Celîlî: [2 gazel; 76a], Çeşmî: [1 gazel; 50b], Emrî: [81 gazel; 43a, 62a-68b], Fevrî: [2 terci'-bend; 61b, 78a-79a], Feyzî: [1 gazel; 27a-b], Figânî: [7 kaside; 38a-43a ve 40 gazel; 69a-75b], Firâkî: [1 terci'-bend; 79a-80a], Hâtifi: [1 gazel; 76a ve 1 terci'-bend; 77a-b], Hilâlî: [1 gazel (Zâtî'ye nazire); 88b], Hâverî: [1 gazel; 75b], Hayâlî: [39 gazel; 81a-87b], İshak: [2 gazel; 76b], Kâsımî: [1 gazel; 50b], Kıyâsî: [1 terci'-bend; 81a-b], Mesîhî: [48 gazel; 53a-60b], Necâtî: [64 gazel; 53a-62a, 77a-80b], Rahmî: [33 gazel; 45a-47b, 50a-52b, 75b], Sun'î: [20 gazel; 69a-72b], Ubeydî: [2 gazel; 47a, 51a ve 1 terci'-bend (Askerî'ye nazire); 85b-87b], Ulvî: [1 terci'-bend; 80b], Usûlî: [24 gazel; 73a-76b], Vasfî: [1 gazel; 20a], Za'fî: [1 gazel; 71b], Zâhidî: [1 gazel; 89b], Zâtî: [33 kaside; 1b-37b ve 74 gazel; 48b-49b, 88a-90b, 93a-95b]. Genel bir bakışla imlâyâ dikkat edildiği ve güzel manzumelerin seçildiği görülmektedir. Bu bakımdan, hemen bütün mecmualar için söylenebileceği gibi bu mecmuanın da şiir bilgisi olan, zevk sahibi bir kişi tarafından derlendiği anlaşılmaktadır.

Başı:

Cüş idüp deryâ-yı 'ışkullâh-ı Rabbü'l-'âlemîn
Bir güher halk eyledi kim şad hezârân âferîn

Sonu:

Cüy-ı eşküm yeñilmez iy Bâkî
Çok döner daği âsiyâb-ı felek

2. An Anthology of Poetry, 62

İlk defa Prof. Dr. Mine Mengi tarafından tanıtılan⁴ mecmua bir divanlar mecmuası olup sadece kütüphanede mevcut şiir mecmualarının değil belki kayıtlı bütün Türkçe yazmaların en kıymetlilerindedir. “Hâzâ Mecmû'a-i ...” başlığını taşıyan eser 534 varak olup 211×121 mm, 187×93 mm ve 133×65 mm ölçülerindedir. Baş tarafında dördü okunamayacak halde beş mühür bulunur. Beşinci mühürde “Muḥammed Fethîzâde” ismi okunmaktadır. Mührün üst tarafına kötü bir yazı ile “Muḥammed Ağa Fethîzâde” yazılmıştır. İç kapağın en üstüne yine kötü bir yazı ile “Temellükühü ez'afü'l-'ibâd Dervîş Hülvî el-Ḥalvetî el-meşhûr be-Ḥelvacıbaşızâde nâle murâdehu” temellük kaydı düşülmüştür. Başka bir kayıтта “Abdülḥayy Muştafa” ismi okunmaktadır. Koyu kahve ve bordo renklerin karışık olduğu meşin cilt şemseli ve mikleplidir. Miklepte de şemse vardır. Eser baştan sona yaldızlı cetvelle çevrilmiştir. Âharlı kâğıt kullanılan mecmuanın bilahare tamir gördüğü anlaşılmaktadır. Hatta sayfa etraflarının kesilmesinden dolayı bazı sayfalarda müşirlerin tamamının veya bir kısmının yok olduğu görülmektedir. Bazı sayfaların koptuğu fark edilse de eksik sayfaya rastlanmamaktadır. Kurt yeniği, oksitlenme vb. hasarlar görülmez, ancak şirazesinin dağılmaya yüz tuttuğu söylenebilir. Müstensih adının ve istinsah tarihinin bulunmadığı mecmua, çok güzel bir nestalik hat ile yazılmıştır.

Mecmuanın baş tarafında bir fihrist bulunur (1b-2a). Fihristte yer alan isimler yaldızla yazılmıştır. Divanı bulunmasına rağmen Helâkî'nin

⁴ Mine Mengi, “Bir Şiir Mecmuası Hakkında”, *Türkoloji Dergisi*, VII, Ankara 1977, 73-78.

ismi fihristte yer almamıştır. En son Bâkî'nin adı yazılmış ve daha sonra “ve şuarâ-yı diğer” ibaresi konulmuştur. Buna rağmen *Bâkî Divanı*'nın ardından eserin bittiği görülür. Bu bakımdan mecmuanın tamamlanmamış olduğu düşünülebilir. Eser, sadece Ahmet Paşa, Necâtî, Zâtî, Bâkî gibi ünlü şairlerin değil Mesîhî, Helâkî, Cafer Çelebi gibi daha az ünlü şairlerin divanlarını da içermektedir. Üstelik Prizrenli Şem'î, Vasfî, Helâkî ve Üsküplü Atâ gibi yurt içindeki ve yurt dışındaki başka kütüphanelerde kaydı bulunmayan şairlerin divanlarını ihtiva ediyor olması bakımından son derece önemlidir⁵.

Toplam 14 şairin divanının bulunduğu mecmuanın içeriği şu şekildedir:

Dîvân-ı Necâtî: [2b-197a], Dîvân-ı Mesîhî: [2b-92a (sayfa kenarında)], Dîvân-ı İshak: [92a-195b (sayfa kenarında)], Dîvân-ı Nizâmî: [195b-239b (sayfa kenarında)], Dîvân-ı Ahmet Paşa: [197b-326a], Dîvân-ı Şem'î: [239b-298b (sayfa kenarında)], Dîvân-ı Vasfî: [298b-332a (sayfa kenarında)], Dîvân-ı Cafer Çelebi: [326b-430a], Dîvân-ı Amrî: (332a-367a (sayfa kenarında)], Dîvân-ı Helâkî: [367a-406a (sayfa kenarında)], Dîvân-ı Kemâl-i Zerd: [406a-436b (sayfa kenarında)], Dîvân-ı Zâtî: [430b-489b], Dîvân-ı Atâ: [436b-459b (sayfa kenarında)], Dîvân-ı Bâkî: [490a-533b (sayfa kenarında)]⁶.

Başı:

Gelûñüz olalum geh ü bî-gâh
Zâkir-i lâilâhe illallâh

Sonu:

Şaçın sevdâsı şeydâ ideli ben zâr u maḥzûnı
Unutdı ḥalk-ı 'âlem kıṣṣa-i Leylâ vü Mecnûnı

⁵ Mengi, agm., 73-74.

⁶ Mengi, agm., 74. Mecmuada yer alan divanların içerikleri ile ilgili bilgiler için bu makalenin 74-78. sayfalarına bakılabilir.

3. A Collection of Poetry, 81

Toplam 57 varak olan eser aslında *Fâizî Divanı*'dır (8b-32b). Zaten dış kapak üzerine sonradan yapıştırıldığı belli bir kâğıt üzerinde eski harflerle açıkça "Dîvân-ı Fâ'izî" başlığı yazılmıştır. Eserin kataloğa mecmua olarak kaydedilmesinin sebebi, 33a sayfasından itibaren başka şairlere ait çeşitli nazım biçimlerinde yazılmış manzumelerin yer alıyor olmasıdır. Mecmuanın mukavva cildi çiçek süslemeli olup sırtı deri kaplıdır. Çiçek motiflerinin dışında şemse, cetvel gibi süslemeler görülmez. Hem cilt hem de sayfalarda ağır hasar bulunmaktadır. Bazı sayfalar kenarlarından yırtılmıştır. Nestalik hat ile yazılan mecmua, 195×135 mm ve 150×100 mm ebatlarındadır. Fâizî'nin şiirlerinin başladığı 8b sayfasına kadar olan kısımda çok düzensiz bir biçimde şiirler, beyitler, mısralar, başlıklar, özel notlar, bir takım hesapları içeren rakamlar ve tarihler bulunur. Bu tarihlerden birinin 1074 olmasına ve mecmuanın ihtiva ettiği şairlere bakıldığında eserin en erken 17. yüzyılın ikinci yarısında derlenmiş olabileceği akla gelmektedir. Baş kısımdaki bu dağınık şiir parçalarının ve çeşitli notların önünde, 1b sayfasında mensur bir metin yer almaktadır. Hayli bozuk bir el yazısı olan bu metnin içeriğine bakıldığında bir dosta veya bir büyüğe yazılmış mektup örneği olduğu ve eserin başına sonradan eklendiği anlaşılmaktadır.

Fâizî'nin, 24 varak tutarındaki şiirlerinden sonra çeşitli şairlerden alınmış şiir örnekleri başlar: Abdî: [1 gazel; 7b], Ahdî: [1 tarih (Tıflî'nin ölümüne); 53a], Âlî: [2 beyit; 6b], Âşık: [1 gazel; 2a ve 1 kıta; 6a], Bâkî: [2 gazel; 4a ve 1 tahmis (Sultan Selim'in gazelini); 56a], Bahâî: [1 tarih (Yeniçeri ağası tarafından yaptırılan bir çeşmeye); 53b], Cevrî: [2 terki-bend; 33a-37a], Edîbî: [1 gazel; 29a], Fâizî: [3 tarih (Âlî, Edîb ve Hisâlî'nin ölümüne); 32a], Fasîhî: [1 gazel; 57a], Fuzûlî: [1 tarih (Kerbelâ'da bir çeşmenin yapımına); 53a], Gafûrî: [1 tarih (İstanbul'da çıkan bir yangına); 53a], Hâlî: [1 beyit; 5b ve 3 gazel; 5b, 54a, 55b ve 1 kıta; 55b], Hamdî: [1 tarih (Tarzî'nin ölümüne); 31b], Hâşimî: [1 tarih (Âhî'nin ölümüne); 53a], Hisâlî: [1 gazel; 28b], İsmetî: [1 gazel; 44b], Kabûlî: [1 gazel; 44a], Kâzım: [1 gazel; 2b], Kemâl-i Ümmî: [1 gazel; 57a], Mecdî: [1 gazel; 55b], Mehmed Ağa: [2 beyit; 3a ve 2 kıta; 54b], Nâilî: [6 gazel; 3a, 4b, 44b, 55b ve 1 kaside; 39b], Nâzî: [1 terci'-bend; 40a], Nazmî: [3 gazel; 3b, 4b ve 1 tahmis (Tal'atî'nin gazelini); 44a], Necâtî: [1 gazel; 5b], Nefî: [4 kıta (Fâizî, Riyâzî, Nev'îzâde ve Ankâ-yı Acem hakkında);

4b ve 2 kaside (Nev'izâde ve Üsküplü Veysî hakkında); 38a, 38b], Neşâtî: [2 gazel; 3b, 44a], Nisârî: [2 kıta (Fidâî Beğ hakkında); 37a ve 1 tarih (Yeniçeri ağası tarafından yaptırılan bir çeşmeye); 53b ve 1 kıta (Sultan 4. Murat'ın içki ve sigara yasağına); 53b], Remzî: [1 tarih (Mustafa Paşa tarafından yaptırılan bir çeşmeye); 56b], Rızâ: [2 tahmis (Riyâzî'nin ve mahlası bilinmeyen bir şairin şiirini); 38b-39a, 55a], Rûhî: [2 terkiib-bend; 40b-43a ve 1 tahmis (Nev'î'nin gazelini); 43b], Sıdkî: [1 tarih (Şehzade Mustafa'nın doğumuna); 7a], Şeyhî: [2 kıta; 55b, 56b], Va'dî: [5 gazel; 3a, 4a, 47a, 56b ve 1 tarih (Mustafa Paşa tarafından yaptırılan bir çeşmeye); 53b], Vecîhî: [1 gazel; 38a], Zihnî: [1 gazel; 39a].

Şair sayısının çokluğu yanılgıya sebep olmamalıdır, görüldüğü gibi adı geçen şairlerin çoğundan birer gazel, birer kıta yahut birer ikişer beyit alınmıştır. Asıl büyük kısım Fâizî'nin şiirlerine ayrılmış bulunmaktadır. Çok bozuk bir nestalik ile yazılan eserde şiirler, başlarına kırmızı mürekkepli kalemle “velehü eyzan” kaydı düşülerek ayrılmıştır. Mecmuanın 39a-b varagında Mehmet Ağa, Hâletî, Neşâtî ve Edîb gibi şairlerin beyitleri görülmektedir. Nakşî'nin ünlü “-ân söyler” redifli gazeline Halîlî'nin yazdığı tahmis de sonraki sayfalarda göze çarpar. 45a sayfasında ebced hesabına dair kısa bir bahis yer almaktadır. Ardından Tarzî'nin Vasiyetnamesi gelir (45b-52b). 200 beyti aşkın bu şiirden sonra ise rastgele yazılmış mısra ve beyit karalamaları ile eser sona ermektedir.

Baş:

Cemâlûñ vaşfın iy dilber egerçi tende cân söyler
Lebûñ esrârını anda velîkin râygân söyler

Sonu:

Yüzüñe nice cân kırbândurur 'arz-ı cemâl eyle

4. Majmua-i Kasâid, Manzûme fî Havâss-ı Esmâ-i Hüsnâ, 91

Bir diğer yazma şiir mecmuası olan bu eser 39 varaktan ibarettir. Baş tarafında, köşede “Mecmû'a-i Kaşîde” ibaresi okunmaktadır. Mukavva cildin kenarları ince deri ile çevrili olup cildi cetvelsizdir. Ön ve arka kapak yüzlerinin her ikisi ile miklep ebru işlemelidir. 19 satırdan oluşan sayfalar cetvellidir. 194×120 mm ve 149×75 mm ebatındaki eserin 1b ve 2a

sayfaları rutubetten zarar görmüş ve mürekkebi hafifçe dağılmış olmakla beraber yazı okunabilecek durumdadır. Âharlı kâğıda nestalik hatla yazılmış olup şirazesı hasarlıdır. Bazı sayfalar boş görünmektedir. Bunlardan biri olan 13a'da, sayfanın kenarında "el-Faķır Kâtib Muştafa Aĝa, sene 1118" ibaresi yer almaktadır. 1118 tarihinin milâdi olarak 1706-7'ye teka-bül ettiği düşünöldüğünde ve eserin içeriği dikkate alındığında mecmuanın 17. yüzyıla ait olduğu anlaşılır.

Eserin içeriği řu şekildedir:

Edîb: [1 naat kasidesi; 1b-2b ve 1 fahriye kasidesi; 2b-4b], Fünûnî: [1 terci'-bend; 11a-b], Nâdirî: [1 tahmis (Cevrî'nin bir gazelini); 5a-b], Nâmî: [1 terci'-bend; 10b], Nef'î: [1 kaside; 4b], Nev'î: [1 kaside; 6b-9a ve 1 terci'-bend; 11b-12a], Ulvî: [1 terci'-bend; 10b-11a], Veysî: [1 kaside; 4b]. Bunlardan sonra, 13b'den itibaren İlyâs b. Meccüddin İsâ'nın *Esmâ-yı Hüsnâ Şerhi* başlamaktadır (13b-39a).

Başı:

Mihr ü meh kim yüz sürerler pâyuna her rüz u şeb
Bendeđi-i dergehünle faħr iderler rüz u şeb

Sonu:

Budur ol yâdigâr-ı İbn 'İsâ
Bunuñla mürde diller itdi ihyâ

5. An Anthology of Poetry, 93

64 varak olan bu şiir mecmuasının mukavva cildi silik ebru süslemelidir. Cildin ön ve arka yüzlerinin dört bir yanı meşin cetvel ile çevrilidir. Sırt kısmı da deri kaplamalıdır. Şemse ve miklep bulunmamaktadır. Nestalik hat ile âharlı kâğıda yazılan mecmuanın hemen hemen tüm sayfaları cetvellidir. 194×117 mm ve 153×77 mm ebatlarında olan mecmuada her şairin şiirlerinin başına "Ġazeliyyât-ı ..." başlığı konulmuş, bir şairin her bir şiirinin başına ise "velehü" ibaresi yazılmıştır. Genellikle her cetvel içine bir gazel yazıldığı görölmektedir. Sayfaların rengi değişkenlik göstermektedir. Bazı sayfalar çiçek motifi filigranlıdır. Müşir birkaç sayfada kullanılmış olup mecmuanın sayfaları karışmıştır. Sonradan tamir gördüğüne dair bir ize rastlanmadığından bu karışıklığın ciltleme esnasında

meydana geldiği tahmin olunabilir. Eserin baş tarafına “Dīvān-ı Bâkî vü Nâbî” ve “Ġazeliyyât-ı Bahâyî Tâlib” başlıkları yazılmıştır. Yazının farklı oluşu, bu başlıkların sonradan ve başkası tarafından yazıldığı fikrini vermektedir. Son sayfa olan 64b sayfasına birkaç beytin karalandığı göze çarpmaktadır.

Mecmuada şiirleri bulunan şairler ve varak numaraları ise şöyledir:

Âgehî: [1 kaside; 54b-55a], Bahâyî: [6 gazel; 12a-13a ve 1 nazire (Tâlib’in gazeline); 16b], Bâkî: [89 gazel; 20a-21b, 23a-28b, 36a-39b, 42a-43b, 45b-52b ve 2 kaside (Sümbül ve Hâtem kasideleri: 32b-36a)], Bekâyî: [2 gazel; 63b], Bezmî: [1 gazel (Fethî’ye nazire); 59a], Emrî: [16 gazel; 22a-b, 29a-b, 30b-31b], Fethî: [1 gazel; 59a], Feyzî: [8 gazel; 10b-12a], Güftî: [1 gazel (Fethî’ye nazire); 59a], Hayâlî: [24 gazel; 40a-41b, 43b-45b, 53b, 56a-b ve 1 tahmis (Necâtî’nin gazelini); 60a-b], Nâbî: [50 gazel; 1b-9b, 19b ve 1 nazire (Tâlib’in gazeline); 16b], Selâmî: [1 terci‘-bend; 57a-b], Senâî: [2 gazel; 62b], Tâlib-i Bursevî: [44 gazel; 12b, 13a-19a], Zâtî: [2 gazel; 54a], beyitler: [58a-59b], farklı yazıyla yazılmış beyitler: [59a-62a].

Başı:

Terk-i maṭlabdur bu maṭlab ki ide maṭlab baña
Eyle luṭfuñdan müretteb maṭlabum yâ Rab baña

Sonu:

Cemâl-i meh-veşi güyâ ki maṭla‘u‘l-envâr
Ḥaṭ-ı lebini sorarsañ Bekâyî هيادر

6. An Anthology of Poetry, 169

Cönk (dil) şeklinde tanzim edilmiş olan mecmua 100 varaktır. Bazı yaprakları yeşil ve turuncu renktedir. Kahverengi meşin cildinin ortasında şemse bulunmaktadır. Cildin arka yüzü de şemselidir. Cilt çevresi üç sıra cetvelli olan eserin miklebi ve müşiri yoktur. Sırt kısmından hasarlı olup, 190×70 mm ve 148×40 mm ebatlarındadır. Âharlı kâğıt kullanılmıştır. Yer yer rutubetten etkilenmiş görünse de sayfalarda hasar olduğu söylenemez. Ağaç süslemesi (7b) ve üzerinde iki kumru bulunan servi ağacı süslemesi (8a) olan sayfaya kadarki baş kısımda Nesîmî, Rahmî, Hüdâyî gibi şairlere ait, son derece bozuk bir yazı ile yazılmış 12 ilahi göze çarpmaktadır.

8b sayfasından itibaren medlerin ve imalelerin gösterildiği nefis bir talik hat başlar. Yer yer nesih ile yazılmış sayfalarla da karşılaşmaktadır. 16a'ya kadarki sayfalar, birkaçı hariç cetvelsizdir. 16b'den itibaren cetveli sayfalarda Âlî: [2 gazel; 28b, 75a], Askerî: [3 gazel; 17b-118a ve 19a-b], Azîzî: [48 gazel; 23a-b, 25a-26b, 27b, 29a-31b, 34a, 35a-36b, 37b-38b, 40a-41b, 50a-51b, 55a-58b, 65a, 66b, 74a, 75b-78b, 80b-81b, 92a, 95a-b], Bâkî: [5 gazel; 32b, 63a, 67a, 68a, 79a], Bihiştî: [1 gazel; 33b], Celâlî: [1 gazel; 67a], Emrî: [1 gazel; 64b], Fevrî: [1 gazel; 43b], Figânî: [1 gazel; 93a], Hayâlî: [3 gazel; 24a, 39b, 65b], Hayretî: [1 gazel; 27a], Kesbî: [1 gazel; 64a], Makâlî: [1 gazel; 32a], Misâlî: [1 gazel 94a], Murâdî: [1 gazel; 18b], Necâtî: [1 gazel; 39a], Nesîmî: [21 gazel; 9a-11b, 12b-14b, 20a-21a, 42a-b, 44a-49b, 68b-71a, 83a-84a, 86a-91b, 96a-b], Niyâzî: [1 gazel; 66a], Rahmî: [2 gazel; 17a, 43a], Sâkî: [1 gazel; 71b], Sıdkî: [1 gazel; 33a], Sun'î: [1 gazel; 94b], Ubeydî: [2 gazel; 24b, 34b], Ulvî: [1 gazel; 63b] ve Vahdetî: [3 gazel; 28a, 37a, 92b]'nin gazelleri bulunmaktadır. Mecmuanın tamamı ilahi (baş taraf) ve gazellerden oluşmaktadır. Şiirler, cetveller içine çapraz olarak ve beyit aralarında fazlaca boşluk verilmek suretiyle yerleştirilmiştir. Her sayfada yalnızca bir şiir yer alır. Aralarda kimi sayfaların boş olduğu görülmektedir. Bazı yerlerde ağaç ve çiçek motifli süslemelerin devam ettiği göze çarpar.

Başı:

Bizi vahdet hicâbından hâlâs it
Meded ey pây-ı şâhî pây-ı şâhî

Sonu:

Vaşfuında Nesîmî sözini 'arşa çıkardı
Kağı şadefûn incüsü buldı bu nizâmı

7. An Anthology of Songs, 170

Aslında bir cönk olan bu mecmua 67 varaktır. Mukavva cildinin üzeri ince siyah deri kaplıdır. Bilhassa kenarlarından, köşelerinden ve sırt kısmından hasarlı olduğu görülmektedir. Cilt kenarlarındaki sıra sıra çiçek süslemeleri adeta bir cetvel gibidir. Miklep dahi çiçek süslemelidir. Cildin ön ve arka yüzlerinde birer şemse bulunmaktadır. Kâğıdı âharsız

olup talik hat ile yazılmış, kalın uçlu bir kalem tercih edilmiştir. Sayfalar cetvelsizdir.

Katalogdaki adından da anlaşılacağı gibi eser bir şarkı mecmuasıdır. Ancak bunun yanında mani, kıta, semai, türkmani, kalenderi, divani, koşma, beyit, müfred gibi nazım şekillerinde yazılmış manzumeler de ihtiva etmektedir. Bazı sayfaların sonlarında Divan şiirinden beyitlere rastlanır. Mesela 40b sayfasındaki şu beyit pek güzeldir:

Hayâl-i bâ-kemâlünden cüdâyem şüretâ ammâ
Degüldür bir nefes hâlî hayâlün dîde-i dilden

Eserin sonunda bir fihrist yer alır (61b) ve sayfa numarası taşımaz. Şarkının yeri, ilk mısraı ve sayfa numarası ile gösterilir. Mecmuanın en mühim yanı, her şarkının başında makamının belirtilmiş olmasıdır. Buna göre eserde, değişik makamlarda yazılmış pek çok şarkıya rastlanır. Acem aşîrân, bûselik aşîrân, uşşâk, hüzzâm, hicâz, isfahân, tâhir bâselik, beyâtî, hüseyinî, pür-şevk u tarab, hisâr bûselik, arz-ı yâr-ı kürdî, sabâ, araban, râst, segâh, beyâtî bûselik, nişâbûr bûselik, muhayyer, mâhûr... gibi Türk müziğinin eski makamlarında yazılmış onlarca şarkı mecmuada yer almaktadır. Âşık Ömer'in bazı şiirlerine yine burada rastlanmaktadır. Gevherî'nin de bir koşması mecmuada kayıtlıdır.

Başı:

Mâ'îlim ol dil-rübâya
Henüz beñzer toğan aya
Ne belâlî gönülüm vardır
Yine düşdüm bu sevdâya

Sonu:

Fihrist: 61b vd.

8. An Anthology of Songs, 171

Baştan 5 sayfa kopmuş olup 26. sayfaya kadar sonradan numara verilmiş olan eser 6. sayfadan başlamaktadır. 26. sayfadan sonra ise numara bulunmamaktadır. Varak olarak değil sayfa olarak numaralandırılmıştır. Mecmua, sonraki düzensiz parçalar ve bir yabancı tarafından eklenen

Lâtin harfli bir iki manzume hariç toplam 48 varaktır. Cetvelsiz, miklepsz ve şemsesiz olan mukavva cildinin üzeri kahverengi ince meşin ile kaplıdır. Sayfalarda da cetvel yoktur. Müşir bulunmayan mecmuada âharlı kâğıt kullanılmıştır. 250×107 mm ölçülerinde olup nesih, nestalik ve rika hatları karışık kullanılmıştır. Mecmuanın sayfaları bir hayli hasarlıdır. Kenarlarında yırtıklar, kopukluklar vardır. Rutubetten yer yer oksitlendiği göze çarpmaktadır. İçeriğinden hareketle 18. yüzyılın ilk yarısında derlenmiş olduğu tahmin edilebilir.

Fiziksel olarak da içerik olarak da bir cönk hüviyetinde olan mecmuada Âşık Ömer'in 57, Gevherî'nin 21, Levnî'nin 7, Kuloğlu'nun 2, Haşmet, Nakşî, Kâtîbî ve Şükûfî'nin birer şiiri yer almaktadır. Bu şiirler çoğunlukla koşma ve semai nazım şekillerindedir. Mecmuanın çok hasarlı olan son birkaç sayfasında bozuk bir yazı ile bir iki şiir karalaması görülmektedir.

Başı:

Olalı bendesi ol bî-vefânuñ
Hiçbir dem şen olup güldüñ mü gönül
Haramî gözleri kaçd ider câna
Hiçbir dem şafâsın sürdüñ mü gönül

Sonu:

'Alinüñ fikri hayâli kalbimi eyler harâb
Şâlihüñ nâzî şivesi bağrımı kıldı kebâb
Sevdim bî-hayâi Eyüb dâ'imâ eyler 'itâb
Ey 'Ömer âhir seni [bir] Muştafa kırbân ider

9. An Anthology of Poetry and Songs, 172

128 varak olan eser, bir cönktür ve baştan 42 varağı -ilk bir iki sayfadaki karalama şeklinde düzensiz yazılmış beyitler sayılmazsa- boştur. Boş sayfalara da varak numarası verilmiş olmakla birlikte mecmua 42b sayfasından başlamaktadır. 11a varağında "Hâzâ Kitâbü Edvâr" başlığı okunmaktadır. Bu başlığın altında "sene 1200" tarihi yazılıdır. Bu kayda göre eserin, 18. yüzyılın sonlarında derlenmiş olabileceği tahmin edilebilir. Mecmua, gerek fiziksel gerekse içerik özellikleri bakımından bir cönktür.

Mukavva cildinin üzeri ince meşin ile kaplıdır. Kenarları meşinle aynı renkte basit bir cetvel ile çevrilmiştir. Ancak sayfa içlerinde cetvel yoktur. Ön ve arka yüzlerinde birer şemse bulunur. Miklep ve müşiri olmayan eserin sırt ve kenar kısımlarının tamir gördüğü anlaşılmaktadır. Rutubetten yer yer oksitlenmiş olup birkaç yerde kurt yenğine rastlanmaktadır. 167×80 mm ebadındaki eserde nesih, divani ve rika hatları karışık olarak kullanılmıştır.

Mecmuanın 42b sayfasında Âşık Ömer'in bir şiiri vardır. Bu şiirden sonraki birkaç sayfa boştur. 47a sayfasında Nefî'nin, divan nüshalarına nazaran eksik olan şu gazeli kayıtlıdır:

Lezzet-i vuşlat için fûrkat-i yâri çekemem
Şohbet-i bâde için renc-i humârı çekemem

Âşinâ çıkdum ise çeşmüne kâfir degülüm
Sitem-i gamze-i nezzâre-şümârı çekemem

Nağd-i vaqt olsa bize zevk [u] şafâ-yı vuşlat
Bir nefes 'arzû-yı büse-i kinârı çekemem

Minnet eylerse felek bir iki günlük 'ömre
Ölürüm derd-i mağabbetle o bârı çekemem

Câna minnet ne çekersem çekeyüm ey Nefî
Lezzet-i şahbâyiçün cevri-cefâyı çekemem

Bu gazelden sonra yine düzensiz karalamalar başlar. 54b-57a arasında 24 adet birer kıtaları yazılmış maniler bulunmaktadır. Bu kısımların, esere sonradan eklendiğini düşünmekteyiz. Eserin asıl kısmı, diğer taraftan başlayan ve "Hâzâ Kitâb Hâzâ Kütüb" başlığını taşıyan bölümdür. Ancak iki taraf ciltlenirken ters ciltlenmiş, sonradan katalog numarası da ters tarafa yapıştırılmıştır. Mecmuada koşma, semai, kalenderi ve şarkı nazım şekillerinde Âşık Ömer'e ait 70, Gevherî'ye ait 32, Kâtibî'ye ait 2, Kayıkçı Kul Mustafa'ya ve Meftûnî'ye ait birer şiir bulunmaktadır. Kâtibî'nin şiirlerinden biri hurûf-ı hecâ tertibinde beyitlerden oluşmaktadır. Hemen hemen bütün şiirlerin başında şairinin ismi yazılıdır.

Başı:

Yetişir nâz eyledün nazlı yârim yetişir
Ağlamak itdün benim kesb-i kârim yetişir

Sonu:

Zevrağın engine şalma şağın ey 'Âşık 'Ömer
Deryâlarda bir muhâlif rûzigâr eksik degil

10. An Anthology of Poetry and Songs, 173

Birçok sayfanın boş bırakıldığı ve tamamlanmamış olduğu anlaşılan bu mecmua da cönk şeklindedir ve 70 varaktan oluşmaktadır. 189×75 mm ebadındaki eserin mukavva cildinin üzeri kahverengi, ince meşin ile kaplanmıştır. Çevresinde aynı renkte cetvel bulunmaktadır. Şemsesi, miklebi ve müşiri olmayan eserde âharsız kâğıt kullanılmış olup farklı renklerde sayfalara rastlanır. Nesih hattıyla yazılmış olmakla birlikte yazının şiirden şiire değişmesi, farklı kişilerin deftere şiir kaydettikleri düşüncesini akla getirir. Kenarlarından ve sırtından tamir görmüştür. Bir iki yerde kurt yeniğine tesadüf edilir. Bazı sayfaların oksitlenmiş olması, rutubete maruz kaldığını göstermektedir. Harap vaziyetteki sayfalarda cetvel bulunmaz. Şiirler oldukça özensiz ve düzensiz bir şekilde sıralanmıştır. Katalogda Usûlî'nin gazelinin olduğu söylenmekle beraber biz bu gazeli bulamadık. Sayfanın kopmuş olması ihtimal dâhilindedir.

Mecmuada Askerî, Âşık, Âşık Garip, Âşık Ömer, Cemâlî, Firâkî, Gevherî, Hurşidî, Karacaoğlan, Kâtibî, Melekşâhî, Naîmî gibi şairlerin koşma ve semaileri bulunmaktadır. Bazı şiirlerin başına şairinin mahlası yazılmıştır. Son kısımda Âşık Ömer'in bir muamması kayıtlıdır. Yine son sayfalardan birinde Bâkî mahlaslı bir şairin şu gazeli okunmaktadır:

Şehâ gördüm cemâlünde senün dört nesne 'ayân
Biri güldür biri sünbül biri gîsü biri reyhân

Senün güzel cemâlünü bu dört nesneye beñzetem
Biri aydur biri gündür biri Zühre biri Rıdvan

Bu dört nesne saña Hağdan 'ağadur ey gözüm nûrı
Biri kaçuñ biri gözün biri zülfün biri gerdân

Saňa yavuz şananlara bu dört nesne harīm olsun
Biri Tevrāt biri Zebūr biri İncil biri Furķān

Bu Bākī bendeñi şāhum bu dört nesneden esirge
Biri ĥasret biri fūrķat biri miĥnet biri hicrān

Başı:
Şükür dost elinden içdik bādesin

Sonu:
Dir ki ‘Ömer bu Şırātı geçmege şüpheñ mi var

11. An Anthology of Songs, 174

Cönk şeklinde düzenlenmiş olan mecmua kalın gibi görünse de sayfalarının çoğu boştur. Mukavva cildinin üzerine kırmızı renkli ince meşin kaplanmıştır. Cildin ön ve arka yüzlerinde şemse vardır. Miklep ve müşirin bulunmadığı eserde âharsız kâğıt kullanılmıştır. Sarı, turuncu, yeşil ve kirli beyaz renklerdeki sayfalarda cetvel bulunmamaktadır. Şiirler kötü bir rika ile yazılmıştır. Yazının değişiklik göstermesine bakılırsa farklı kişilerin rastgele şiirler yazdığı anlaşılmaktadır. Eserin sadece ilk 18 yaprağında şiir olduğu görülmektedir. Sayfaları hasarsız olan eserde bazı şiirlerin yarım yazıldığı tespit edilmektedir. Kapağın arkasında “Tahrîren 24 Muĥarrem-i pür-iĥtirām, sene 1196” kaydı okunmaktadır. Bu tarih dikkate alındığında mecmuanın 18. yüzyıl mahsulü olduğu söylenebilir.

İlk sayfada yer alan,

Bunu yazdım yādigār kılmaķ için
Oķuyanlar bir du‘ā kılmaķ için

beytinin, derleyen tarafından yazıldığı anlaşılmaktadır.

Mecmuanın bütününe bakıldığında Âhî, Âşık, Âşık Ömer, Fehmî ve Gevherî'nin mani, şarkı, semai ve muhammeslerinin olduğu görülür. Bazen şarkının makamı baş tarafında belirtilmiştir.

Başı:

Âteş-i 'aşkuña yandım
Nâr-ı hicrân içre kaldım

Sonu:

Yıkılsın Bağdâd çal'ası
İçinde tuhtarlar yası

*****

Bunların dışında bir eserden daha söz etmek istiyoruz. 957 tarihini taşıyan bu yazma Jan Schimidt'in kataloğunda 55 numarada, Michael Kerney'in kataloğunda ise 651 numarada kayıtlıdır. Eserin Kerney'in kataloğundaki ismi *Anthology of Love Poems and Rubaiyat*'tır. Oysa Jan Schimidt'in kataloğunda 55 numaralı eser Ali Şîr Nevâî'nin *Nazmü'l-edvâr*'ıdır. Her sayfası tezhipli, cetvelli olan yazmada bulunan şiirler, dörtlükler ve rubailer muhtemelen Kerney tarafından çeşitli şairlere ait aşk şiirleri sanılmış yahut bu isimle kaydetmeyi uygun görmüş. Zaten Kerney'in kataloğunda 651 numarasının üzeri çizilerek 55 yazılmış. Araştırmalarımızda ne yazık ki yukarıdaki isimde başka numarada başka bir eserin varlığına dair bir bilgiye rastlayamadık. Kısacası bu isim bir karışıklık sonucu yanlışlıkla verilen bir isim mi yoksa bu isimde bir eser var da kayıp mı tespit edemedik.

Son olarak, çeşitli mektupların, belirli bir konu hakkında yazılmış kitapların bir araya getirilmesi gibi iki farklı şairin divanlarının tek ciltte toplandığı eserlere de rastladık. Mesela Bâkî ile Şeyhülislam Yahya'nın (katalog numarası 1), İzzet Ali Paşa ile Ragıp Paşa'nın (katalog numarası 18), Kafzade Fâyizî ile Ganizade Nâdirî'nin (katalog numarası 21) ve Fıtnat Hanım ile Vesîm'in (katalog numarası 127) divanları böyledir. Bunları mecmua kabul etmek mümkün değildir. Hele bir mektup mecmuasına rağmen aralarda çok sayıda şiirin bulunduğu eserleri (mesela numara 146), katalogdaki isimleri "A Miscellany (daha çok edebi eserlerden seçmelerin toplandığı kitap)" olsa bile dikkate almadık.

“JOURNALS OF TURKISH MANUSCRIPT POETRY IN JOHN RYLANDS LIBRARY”

Abstract

The John Rylands Library, which is rich in Turkish manuscripts and printed collection, is one of the most important library for researchers studied on Turkish language and literature. It is also worth analyzing majmuas in this library that includes some poems which are not in the other majmuas. Thus it was necessary to introduce them and give information about their contents. It was thought that these manuscripts get benefit to publish texts and it was aimed at showing their importance for the history of literature and text publication.

Keywords

The John Rylands Library, poetry collection (majmua), Turkish manuscripts, ghazal, qasida.